

Vi feirer

GRUNNLOVSJUBILEET
1814-2014

FESTGUDSTJENESTE

BØNNEDAG FOR LAND OG FOLK

Kristi forklarelsesdag 23. februar 2014

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet

Innhold

Grunnlovsjubileet

3

Historisk bakgrunn

4

Mirakelåret

Kirkens rolle i 1814

Bededagsgudstjenesten 25. februar 1814

Hundreårsmarkeringen 1914

Festgudstjeneste, bønnedag for land og folk 23. februar 2014

8

Rammer

Liturgi

Tekst og preken

Innspill til preken

Salmer

Bønner

Musikk

Særskilte forhold

22

Barn og unge

Kunst og kultur

Andre trossamfunn og religioner

Mal for gudstjenesteagende

25

Litteraturforslag, kilder og lenker

31

GRUNNLOVSJUBILEET

I 2014 er det 200 år siden Norge fikk sin egen grunnlov. I den forbindelse oppfordres alle landets menigheter til å markere dette jubileet i gudstjenesten 23. februar 2014.

Bakgrunnen for denne datoen er at den danske stattholderen, prins Christian Frederik, i februar 1814 meddelte landets biskoper at alle menigheter skulle samles i kirkene på en ekstraordinær bededag (25. februar 1814). Der fikk de høre at prinsen som nasjonens regent, hadde overtatt styret av landet, og at folket kunne berge sin frihet ved å slutte opp om ham. Etter edsavleggelsen var det valg av valgmenn som skulle velge utsendinger til riksforsamlingen. Den skulle tre sammen på Eidsvoll 10. april. De som ble valgt, fikk med seg fullmakter signert blant annet av prestene.

Dette heftet inneholder historisk bakgrunnsstoff, en gjennomgang av hvordan en festgudstjeneste 23. februar 2014 kan forberedes og utformes, tekst- og salmeforslag med refleksjoner omkring den foreslåtte ekstraordinære prekenteksten og mal for festgudstjenestens agende. Heftet er utarbeidet av en undergruppe av Kirkerådets grunnlovskomiteé. Gruppen har hatt følgende medlemmer: Jan Terje Christoffersen, Øyvind Kvarstein, Åge Haavik og Turid S. Myrholt. Heftet er ført i pennen av Jan Terje Christoffersen. Knut-Jarle Hvitmyhr har hatt ansvar for den grafiske formgivingen av heftet.

Vi håper at dette materialet kan være til god hjelp i den lokale menighets forberedelse til grunnlovsjubileet og festgudstjenesten 23. februar 2014. Det oppfordres til å ta kontakt med lokal grunnlovsjubileumskomiteé med tanke på lokalt samarbeid og koordinering av grunnlovsarrangement.

Fra kirkens side er vi opptatt av at grunnlovsjubileet både skal gi oss kunnskap om vår nasjons og kirkes felles historie, og peke på kirkens ansvar for å tale og handle der frihet og menneskerettigheter trues. Av den grunn er Den norske kirkes programerklæring for grunnlovsjubileet: Fri til å tale, tro og tjene.

For ytterligere informasjon om Den norske kirkes deltakelse i grunnlovsjubileet, se www.kirken.no/1814.

Jens-Petter Johnsen
direktør

Gerd Karin Røsæg
assisterende direktør

HISTORISK BAKGRUNN

Mirakelåret

1814 kalles *mirakelåret* i norsk historie. Norge gikk inn i 1814 som en del av det eneveltige kongeriket Danmark-Norge, styrt fra København, og endte som egen stat i union med Sverige. Innimellom erklærte landet full uavhengighet, holdt de første politiske valgene og skaffet nasjonen en grunnlov. Det var begynnelsen på utviklingen av demokratiet i Norge.

Fra 1380 var Norge i union med Danmark. Med eneveltets innføring i 1660 ble all makt samlet hos kongen i København. Kongeloven fra 1665 var grunnlov for Norge frem til 1814. Etter at engelske styrker satte store deler av København i brann og røvet landets marine, ble Danmark-Norge trukket inn i Napoleons-krigene på den – etter hvert – tapende side. Med Kieltraktaten av 14. januar 1814 måtte Danmark avstå Norge til den svenske kongen som én av betingelsene ved fredsavtalen i Kiel. Den norske eliten, med den danske regenten prins Christian Frederik i spissen, var ikke positive til fredsavtalen. Prinsen innkalte til et såkalt stormannsmøte (Notabel-møtet) på Eidsvoll 16. februar 1814 for å diskutere landets fremtid. På dette møtet ble man enige om å ikke godta fredsavtalen, men heller erklære Norge som en selvstendig stat. Christian Frederik ble frarådet å gjennomføre sin opprinnelige plan om å hevde sin arverett til Norges trone og la seg utrope til konge. Stormennene ønsket en liberal grunnlov og at en ny konge måtte velges av folket. På møtet ble det bestemt at det skulle velges en forsamling som skulle gi landet en grunnlov. Tanken om folkets rett til å bestemme over seg selv hadde seiret.

Den grunnlovgivende forsamlingen er kjent som *Riksforsamlingen*, og medlemmene ble valgt gjennom valg av valgmenn i landets menigheter og i militærforlegninger. De startet arbeidet 10. april og var ferdig 20. mai.

Kirkens rolle i 1814

Ni dager etter stormannsmøtet på Eidsvoll var arbeidet med å velge utsendinger til Riksforsamlingen i gang. Bededagsgudstjenesten fredag 25. februar 1814 ble avsatt til valg i kirkene. Etter gudstjenesten skulle man avlegge ed og skrive under på en adresse (fullmakt) som skulle leveres på Eidsvoll.

Det var tre valgsystemer: ett for landet, ett for byene og ett for militære avdelinger. På det laveste nivået skulle det velges valgmenn som igjen skulle samles på et høyere nivå mer sentralt, for så å velge representant til riksforsamlingen på Eidsvoll.

Kirkene og prestene var sentrale og nødvendige aktører for å få gjennomført dette i 1814. Sogneprestene utformet adressene som hadde form av høytidelig henvendelser stilet til prins og regent Christian Frederik personlig. Representantene hadde med seg disse fullmaktene til Eidsvoll hvor de ble overbrakt. Det var totalt ca. 430 slike valgfullmakter hvorav drøyt 350 av disse stammet fra valgene i kirkene. Blant de 112 valgte representantene på Eidsvoll finner vi 14 prester og 7 andre geistlige som var viktige personer i 1814. For mer informasjon om disse prestene/geistlige, se www.kirken.no/1814 *De 14 prestene blant Eidsvollsmennene ...*

Valget i 1814 er Norges første demokratiske valg. I grunnlovsjubileumsåret 2014 får alle valgkirker mulighet til å ta imot en reproduksjon av adressen (fullmakten) som ble skrevet i deres kirke. Det er Riksarkivet som er giver av denne gaven. Fra Riksantikvaren får man mulighet til å ta imot et skilt som forteller når det ble holdt valg i kirken.

Det tok tid å få brakt prinsregentens brev av 19. februar 1814 ut i hele landet. Valget pågikk derfor de fleste steder også etter 25. februar. I Nord-Norge kom imidlertid brevet frem først lenge etter at riksforsamlingen var samlet på Eidsvoll. De valgte likevel å avholde valg/avlegge ed.

Det anbefales at avduking av opphengt skilt og adresse (fullmakt) blir arrangert i forbindelse med festgudstjenesten for alle landets menigheter 23. februar 2014. Noen menigheter, som var valgkirke i 1814, vil også markere den faktiske historiske valgdagen med et eget historisk arrangement i samarbeid med andre lokale aktører (for eksempel historielag og kommune). De 14 valgstedene som valgte å sende en prest til Riksforsamlingen på Eidsvoll, oppfordres særskilt til å delta i grunnlovsmarkeringen disse dagene.

Bededagsgudstjenesten 25. februar 1814

Gudstjenesten er omtalt som *bededagsgudstjeneste*. Her vises det til de alminnelige bededagsgudstjenestene som etter Kirkeritualet av 1685, ble feiret året gjennom på onsdager og fredager. Gudstjenestene har vært forvaltet litt ulikt fra sted til sted gjennom århundrene, men var nok mange steder på begynnelsen av 1800-tallet ennå rimelig utbredt. I disse gudstjenestene hadde prestene anledning til å preke over selvvalgt tekst, men mange forholdt seg likevel til søndagens tekster. Nattverd ble her feiret, som på søndager, om noen ba om det. Mange steder var det tilgangen til kommunionen som gjorde at gudstjenestene overlevde. Vi gjenfinner restene av denne gudstjenestetradisjonen i våre ordninger for *Nattverd utenom høymessen*. Gudstjenestens særlige bønnekarakter kan ha vært en medvirkende årsak til at nettopp denne dagen ble valgt i disse urolige ukene vinteren 1814.

Ett sentralt dokument knyttet til grunnlovsjubileet er brevet som biskop i Oslo, eidsvollsmannen Frederik Julius Beck (1759-1822, biskop 1806-1822) sendte sine prester i anledning bededagsgudstjenesten 25. februar 1814 (finnes tilgjengelig på www.kirken.no/1814). Der omtales gudstjenesten som «[...] en almindelig festlig Bededags Helligholdelse i Anledning af Fædrelandets nuværende vigtige stilling». Her viser biskopen til «de ugentlige Fredags Bededage». Dagen falt i 1814 mellom Askeonsdag og Første søndag i faste. I brevet gir biskop Bech oss et innblikk i liturgien og de særskilte tilpasninger som ble gjort i bispedømmets kirker i anledning dagen. Han følger lojalt opp påbudene som ble gitt av danskeprinsen, Christian Frederik, i hans kunnngjøringer datert 19. februar (finnes tilgjengelig på www.kirken.no/1814). I flere ulike sirkulærer gir prinsen påbud om at det skal holdes en gudstjeneste i alle kirker. I ett av dem gis følgende rammer for bededagsgudstjenesten seks dager senere:

1. En kort, men kraftfull innledningstale med opplesning av *Frederik VI's Aabne Brev af 18de Januar*, samt Christian Frederiks *Aabne Brev* og kunnngjøring av 19. februar.
2. Menigheten skal avlegge ed om «[...] at vove Liv og Blod for det elskede Fædreland».
3. Opplesning av en «[...] af Biskopen anbefalet Bøn», samt en preken over Davids salme nr. 62, vers 8 og 9.

Sirkulæret inneholdt også forordninger om hvordan valget og forkynnelsen av valgresultatet skulle skje.

Vi gjenfinner dette i forordningen fra biskop Beck. Etter den innledende edsavleggelsen, som presten skulle istemme fra prekestolen sammen med menigheten, ble det bedt en bønn som var formulert av biskopen selv. Deretter skulle det prekes fra den anbefalte teksten fra Salmenes bok: «Hos Gud er min frelse og min ære» (Sal 62). Den foreskrevne epistelteksten ble hentet fra Rom 13,3-7: «For myndighetene er Guds tjenere». Den ordinære tekstkollekten for dagen kunne likevel benyttes. Videre anbefaler biskopen at den alminnelige kirkebønnen bes som sluttkollekt i gudstjenesten. Takkebønnen «til Forsynet for Freden» er anbefalt bedt fra prekestolen etter prekenen.

Liturgien for disse gudstjenestene avvek i følge Helge Fæhn lite fra søndagens høymesser. Vi er i salmemessens tid. Det vil si at de faste ordinarie-leddene ikke var i prosaform som nå, men gjendiktet som salmer. Mange steder ble den såkalte halvmessen praktisert. Det vil si at faste ledd som *Kyrie*, *Gloria* og *Credo* (trosbekjennelsessalme) falt bort. Videre var to lesninger nå det vanlige, slik vi finner det hos biskop Beck.

Det var opplysningstidens og rasjonalismens idealer som rådet da Grunnloven ble til. Dette kom også til uttrykk i tilnærmingen til salmene og musikken. Verdighet og styrke var samtidens estetiske idealer. For salmene betydde det en stigende grad av rytmisk utjevning fra slutten av 1700-tallet og framover mot innføringen av O. A. Lindemans koralbok i 1823. Ellers var det store forskjeller mellom by og land, også i hvilken salmebok som var i bruk i menigheten. I 1814 hadde menighetene tre salmebøker å velge mellom: *Guldbergs Psalmebog* 1783, *Kingos Salmebog* 1699 og Balle og hans medarbeideres *Evangelisk-christelig Psalmebog* 1798 (autorisert).

Hundreårsmarkeringen 1914

Kirken spilte en viktig rolle også under hundreårsmarkeringen i 1914. På initiativ av Kirke- og undervisningsdepartementet ble det utgitt et eget ressurshefte for menighetene. Dette la rammer for gudstjenestene på nyttårsnatt, den 25. februar og på 17. mai. Hftet inneholdt 26 salmer og liturgier for de tre gudstjenestene. Blant salmene gjenfinner vi 13 salmer i Norsk salmebok 2013 (forkortet N13): 275, 757, 276, 262, 424, 569 (bokmål og nynorsk), 318, 309, 522, 308, 277 og 108 (og 14 salmer i Norsk salmebok 1985: 261, 739, 263, 560, 750, 759, 549, 550, 311, 301, 528, 299, 269, 295). Liturgien for gudstjenesten for 25. februar inneholder følgende ledd:

- Kollektbønnforslag: Kollekten for gudstjenesten fredag 25. februar 1814 (alminnelige bededagsbønn) eller kollekten for søndag etter jul (på grunn av tematikken)
- Rom 15,4-7 (som i 1814)
- Matt 7,24-27
- Prekenteosten fra Salme 62,8 (som i 1814)
- Slutningskollekt

GRUNNLOVSJUBILEET
1814-2014

FESTGUDSTJENESTE, BØNNEDAG FOR LAND OG FOLK 23. FEBRUAR 2014

Rammer

I 2014 skal vår nasjon markere at det 200 år siden Norge fikk sin grunnlov. *Festgudstjenesten, bønnedag for land og folk 23. februar* inngår i denne markeringen som offisiell og nasjonal markering i Oslo domkirke og som markering i lokal-

markering i Oslo domkirke og som markering i lokal-kirkene. Markeringen er lagt på den søndagen som faller nærmest datoen for bededagsgudstjenesten i 1814 som var 25. februar. Det er etter kirkeåret Kristi forklarelsesdag. Dagen feires i grønt og vil ha preg av fest, takknemlighet og forbønn, jevnfør biskop Becks formulering «En almindelig Festlig Bededags Helligholdelse».

Det er naturlig at denne festgudstjenesten får en historisk forankring. Samtidig skal markeringen også peke framover og speile dagens kirke. Grunnloven peker selv framover. Derfor er det et vesentlig poeng i denne gudstjenesten å vise til sporene av kirke og tro gjennom de siste 200 år.

Ved siden av det historiske er det særlig to føringer som er lagt til grunn ved utarbeidelsen av dette dokumentet:

- Festgudstjenesten skal på en særlig måte gi rom for barn og unge
- Kunst og kultur skal gis betydelig plass i gudstjenesteforløpet

Under punktet «Særskilte forhold» i dette heftet kommenteres dette ytterligere.

Av naturlige grunner er det enkelte elementer i ressursmaterialet som avviker fra gjeldende gudstjenesteordning, og ved det også de grunnordninger som er vedtatt lokalt. Balansen mellom det som er normal gudstjenesteordning, og det som i denne gudstjenesten vil framstå som særegent, må etableres på stedet. Det kan være grunn til å påpeke at hverdagsgudstjenesten, som var rammen for valgene i 1814, også innebar en noe friere ramme enn søndagens høymesse. I tråd med dette vil også markeringen søndag 23. februar 2013 måtte ta høyde for de særskilte rammene for akkurat denne gudstjenesten. Om den lokale menigheten for eksempel ønsker å legge gudstjenestens uttrykk etter forbilde fra festgudstjenester 17. mai, vil også en slik løsning være mulig ved en anledning som denne.

Forøvrig legges de metodiske kjerneverdiene fleksibilitet, stedegengjøring og involvering, til grunn også her.

- **Stedegengjøring:** Gudstjenesten skal ta farge av lokale tradisjoner. Noen menigheter hadde egne utsendinger i Riksforsamlingen på Eidsvoll. Det forventes særlig markeringer der. Ellers gjelder det å ut nytte lokalt særpreg, både hva gjelder det historiske og i utformingen av gudstjenesten ellers.
- **Fleksibilitet:** Hoveddokumentet i dette heftet er en ferdig gudstjenesteagende som menighetene selv kan redigere i. Det vil ut fra de metodiske kjerneverdiene og den betydelige grad av ulikhet som fantes også i historisk tid, ikke være realistisk med samme liturgiske ordning i alle kirker. Samtidig er det ønskelig at menighetene tar utgangspunkt i denne felles malen slik at jubileets fellesskapskarakter styrkes. Noen sentrale elementer i liturgien er av den grunn foreslått å være felles i alle landets gudstjenester.
- **Involvering:** I salmemessens dager begrenset menighetens deltakelse seg stort sett til salmesangen. I dag er det grunn til å tenke langt bredere om involveringsaspektet, både i forberedelsen og i gjennomføringen av gudstjenesten. Ikke minst er det viktig å finne en god måte å uttrykke forholdet mellom menigheten og lokalsamfunnet.

Liturgi

Forslaget til liturgisk ordning følger i struktur i hovedsak gjeldende ordning. Menighetens lokale grunnordning vil også være styrende i hver enkel menighet. I tillegg ønsker Kirkerådet i anledning dagens særskilte karakter, at noe skal være felles og spesielt for akkurat denne gudstjenesten. Disse leddene, som vi ønsker skal samle hele Den norske kirke denne dagen, er:

Samlingsbønn

forfattet av Edvard Hoem

NYNORSK

Sjå dine barn, Gud, saman framfor ditt andlet,
for å takke og lovprise deg, som har skapt alle ting.
Opne hjarta våre, Gud, så vi kan kjenne den kjærleik
som du auste ut over all verda,
da du sende Son din Jesus Kristus,
så vi skulle få evig liv ved han.

Send oss din Ande, Gud, så vi ved vår kjærleik
og omtanke for våre medmenneske
kan vitne om deg og fullende din vilje.
Takk, Gud, for at du let oss få leva i nådens tid,
i gode år, med fred og fridom,
i eit land med tryggleik og rettferd.
Takk for det storverk som vart utført i tru på deg,
da forfedrane våre møttest på Eidsvoll
for å gi landet ei grunnlov.

Gi oss kraft og framtidstru, Herre,
så vi kan rette på det som enno er skeivt,
verja dei veike og lindre smertene for dei som lid.
Høyr, Gud, korleis all jorda lengtar etter di velsigning.
Lær oss å telja våre dagar, så vi kan få visdom i hjarta.
Amen.

BOKMÅL

Se dine barn, Gud, sammen foran ditt ansikt,
for å takke og lovprise deg som har skapt alle ting.
Åpne hjertene våre, Gud, så vi kan kjenne den kjærighet
som du øste ut over verden,
da du sendte din Sønn Jesus Kristus,
så vi skulle få evig liv ved ham.

Send oss din Ånd, Gud, så vi ved vår kjærighet
og omtanke for våre medmennesker
kan vitne om deg og fullbyrde din vilje.
Takk, Gud, for at vi lever i nådens tid,
i gode år, med fred og frihet,
i et land med trygghet og rettferdighet.
Takk for det storverk som ble utført i tro på deg
da våre forfedre møttes på Eidsvoll
for å gi landet en grunnlov.

Gi oss kraft og framtidstro, Gud,
så vi kan rette på det som er skjevt,
verge de svake og lindre smerten hos dem som lider.
Hør, Gud, hvordan all jorden lengter etter din velsignelse.
Lær oss å telle våre dager, så vi kan få visdom i hjertet.
Amen.

Forbønn (fellesdel)

forfattet av Edvard Hoem

NYNORSK

L

Evige Gud, vi vender oss mot Deg i takksemd
fordi du gav oss dette gode landet høgt i nord,
der sol lyser og regn væter, der tre blømer, der frost bit.

ML

Takk for at vi får leva våre liv her,
under stjernene og nordlyset, i årstidenes gange,
i den fred og fridom som alle menneske lengtar etter,
men som mange folk og nasjonar enno må sakne.

A

Allmektige Gud, skap fred for alle folk på jorda.

L

Takk for den naturens rikdom
som du har signa oss med.
Takk for åkermark og skogar,
fiskebankar og jaktvidder.
Takk for alt våre forfedrar fekk legge til rette
for oss som lever no.

ML

Takk for den gode arven dei etterlét seg.
Her kom nye slekter til, som ville lenger fram.
Dei var dei som bygde vegar og jernbanar,
strekke kraftlinjer og la vassrøyr,
rydda stein og bygde fabrikkar,
reiste byar og hamneanlegg,
sende ut skip til alle verdshjørne
og let kvardagens kjærleik gro
i hagar med frukt og blommar.

A

Gud, du er med oss gjennom alle tider.
Takk for at du ikkje veik frå oss
da fienden stod i landet.

L

Herre, ver hos oss i dag og i alle tider.
Velsign dei sterke med mot og framtidstru.
Gi håp til dei som tvilar,
og omtanke til dei skrøpelege.
Hald fast på oss i velstandstider
når vi så lett glemmer å vende oss mot deg.

ML

Ver hos oss når ulykka råkar oss,
når storm rasar, når havet er i opprør,
når brann herjar, når jordskred går.

BOKMÅL

L

Evige Gud, vi vender oss mot Deg i takknemlighet
fordi du gav oss dette gode landet høyt i nord,
der sol lyser og regn vanner, der trær blomstrer, der
frosken biter.

ML

Takk for at vi får leve livet vårt her,
under stjerne og nordlyset, i årstidenes gang,
i den fred og frihet som alle mennesker lengter etter,
men som mange folk og nasjoner ennå må savne.

A

Allmektige Gud, skap fred for alle mennesker på jorden.

L

Takk for en naturens rikdom
som du har velsignet oss med.
Takk for åkermark og skoger,
fiskebanker og jaktvidder.
Takk for alt våre forfedre fikk legge til rette
for oss som lever nå.

ML

Takk for den gode arven de etterlot seg.
Her kom nye slekter til, som ville lenger fram.
Det var de som bygde veier og jernbaner,
strekke kraftlinjer og la vannrør,
ryddet stein og bygde fabrikker,
reiste byer og havneanlegg,
sende skip til alle verdenshjørne
og lot hverdagens kjærlighet gro
i hager med frukt og blomster.

A

Gud, du er med oss gjennom alle tider.
Takk for at du ikke vek fra oss
da fienden stod i landet.

L

Mektige Gud, vær hos oss i dag og alle tider.
Velsign de sterke med mot og framtidstro,
gi håp til dem som tviler
og ha omsorg for de skrøpelige.
Hold fast på oss i velstandstider,
når vi så lett glemmer å vende oss mot deg.

ML

Vær hos oss når ulykken rammer oss,
når storm raser, når havet er i opprør,
når brann herjer, når jordskred går.

Vern oss mot den mørke vondskap
som ikkje kjenner miskunn.
Hald krigens vonde redsler frå oss,
og fyll oss med din fred.

A
Gode Gud, gi alle folkeslag på jorda
den freden dei lengtar etter.

L
Herre, sjå til oss og ver hos oss
i tider som kjem, så vi tar vare på alle dine gaver,
på den reine lufta, det friske vatnet.
Gi oss kraft til å rydde bort alt
som ikkje tener menneska til det gode,
så morgondagens urter kan bløme
og nytt liv vekse fram.

ML
Gi oss visdom, så vi tek hand om
den herlege jorda, som vi fekk i eige.
Hald alltid draumen vår levande
om ei velsigna framtid, i ei betre verd,
der alle skapningar ser din kjærleik
du som sende Son din, Jesus Kristus,
så vi skulle få nytt liv ved Han.

A
Lær oss å kjenne dine vegar.

L
Lær oss, Gud, å leva våre korte liv
med omtanke for våre barn og våre næraste,
for alle skapningar, for blomar og tre,
for alt som veks i åkeren og sprett i havet,
i glede over kunnskapen og vitenskapens framgang,
i truskap mot dei tradisjonar
som denne dagen minner oss om.

ML
Lær oss å leva vårt liv i din nærleik.
hald fast på oss, når vår tru er veik og vårt mismot stort.
Lær oss å vise alle menneske veg til den kjærleik
som er sterkare enn døden, og før oss mot
det evige livet, som du har kalla oss til.

A
Det bed vi deg om Gud, du som lever og råder frå æve
og til æve.
Amen.

Vern oss mot den mørke ondskap
som ikke kjenner barmhjertighet.
Hold krigens redsler fra oss,
og fyll oss med din fred.

A
Gode Gud, gi alle folkeslag på jorden
den freden som de lengter etter.

L
Gud, se til oss og vær hos oss
i tider som kommer, så vi tar vare på dine gaver,
den rene luften, det friske vannet.
Gi oss kraft til å rydde bort alt
som ikke tjener menneskene til gode,
så morgondagens urter kan blomstre
og nytt liv vokse fram.

ML
Gi oss visdom til aktsomt å ta hånd om
den herlige jorden, som vi fikk i eie.
Hold drømmen vår levende
om en velsignet framtid, i en bedre verden,
der alle skapninger ser din kjærlighet
du, som sendte din Sønn Jesus Kristus,
så vi skulle få nytt liv ved ham.

A
Lær oss å kjenner dine veier.

L
Lær oss, Gud, å leve vårt korte liv
med omtanke for våre barn og nærmeste,
for alle skapninger, for blomster og trær
for alt som vokser i åkeren og spretter i havet,
i glede over kunnskapen og vitenskapens framgang,
i troskap mot de tradisjoner
som denne dagen minner oss om.

ML
Lær oss å leve vårt liv i din nærhet.
Hold fast på oss når vår tro er svak og vårt mismot stort.
Lær oss å vise alle mennesker vei til den kjærligheten
som er sterkere enn døden, og før oss mot
det evige livet, som du har kalt oss til.

A
Det ber vi deg om, Gud, du som lever og råder fra
evighet og til evighet.
Amen.

To kjernesalmer

*Herre Gud, ditt dyre navn og ære (N13 nr. 1/NoS268
Gud signe vårt dyre fedreland (N13 nr. 757/NoS 739)*

Øvrige kommentarer til festgudstjenestens enkelte deler:

Forberedelse

I balansen mellom det historiske og det aktuelle, har Kirkerådet engasjert forfatteren Edvard Hoem til å skrive noen korte tekster/bønner som på en særlig måte skal forme og prege denne gudstjenesten. Hoems oppdrag har et historisk forelegg i de særskilte tekstene og bønnene som ble formulert i anledning dagen 25. februar 1814. På tilsvarende vis har Hoem fått i oppgave å formulere ord som har gyldighet for land og kirke i vår tid. Prologen i gudstjenestens forberedelsesdel er den første av disse tekstene. For å ivareta gudstjenestens høytids- og feststemning, foreslås det derfor at ordinær informasjon utgår under gudstjenesten. I stedet kan denne informasjonen for eksempel stå i det trykte gudstjenesteprogrammet.

Prolog av Edvard Hoem

NYNORSK

Dette er landet vårt. Her er vi heime.
Her mellom fjell og fjord lyser Guds kjærleik.
Her skal vi tryggja vår fridom og rett.
Her skal vi takke og ære vår Gud,
vi som er borgarar av ei større verd,
og deler framtid med alle menneske.

To hundre år er gått
sidan Napoleonskrigane endte.
Kong Frederik den sjette av Danmark avstod
landet vårt, som ingen fiende før hadde teke,
til Sveriges tronarving.
Forlatne og svikne kjende vi oss.

Så snudde alt.
Den danske kronprins Christian Frederik
skreiv eit brev som vart lese frå preikestolen
i alle Noregs kyrkjer.
Han bad folket sverja fedrelandet truskap.
Og folket svarte:
Det sværge vi, saa sandt hjelpe os Gud,
og hans hellige Ord!

Ein myndig ordre følgde brevet.
Alle distrikt skulle velja talsmenn
som skulle møte på Eidsvoll den 10. april 1814.
for å gjeva landet ei grunnlov.
Budet kom på bededagen 25. februar.
Grunnlova vart vedteken 17. mai 1814.

Slik fekk dette landet Europas friaste grunnlov.
Men enno var verket uferdig. Mykje stod att.
Berre eit fåtal av alle norske menn
deltok i valet.
Kvinner, husmenn,
eigedomslause og arbeidsfolk var ikkje med.
Jødar og jesuittar var utestengde fra riket.
Men trykkefridom og talefridom,
forsamlingsfridom og tankefridom
opna ein veg mot eit samfunn
med større rettferd.

BOKMÅL

Dette er landet vårt. Her er vi hjemme.
Her, mellom fjell og fjord, lyser Guds kjærlighet.
Her skal vi trygge vår frihet og rett.
Her skal vi takke og ære vår Gud,
vi som er borgere av en større verden
og deler framtid med alle mennesker.

To hundre år er gått
siden Napoleonskrigene tok slutt.
Kong Frederik den sjette av Danmark avstod
landet vårt, som ingen fiende før hadde tatt,
til Sveriges tronarving.
Forlatt og sveket kjente vi oss.

Så snudde alt.
Den danske kronprins Christian Frederik
skrev et brev som ble lest fra prekestolen
i alle Norges kirker.
Han ba folket sverge fedrelandet troskap.
Og folket svarte:
Det sværge vi, saa sandt hjelpe os Gud
og hans hellige Ord!

En myndig ordre fulgte brevet:
Alle distrikt skulle velge talsmenn
som skulle møte på Eidsvoll 10. april 1814
for å gi landet en grunnlov.
Budet kom på bededagen, den 25. februar.
Grunnloven ble vedtatt 17. mai 1814.

Slik fikk Norge Europas frieste grunnlov.
Men ennå var verket uferdig. Mye stod igjen.
Bare et fåtall av alle norske menn
fikk stemmerett.
Kvinner, husmenn,
eiendomsløse og arbeidsfolk var ikke med.
Jøder og jesuitter var utestengt fra riket.
Med trykkefrihet og talefrihet,
forsamlingsfrihet og tankefrihet
åpnet en vei mot et samfunn
med større rettferdighet.

Framtidslandet kunne vi skimte,
morgondagens land, der fleire og fleire
fekk hand om sin kvardag
og fann ord for å krevja sin rett.
Stortinget valde regjering,
ein ny rettsorden vart skapt.
Røysterett vart innført, steg for steg.
I 1905 vart Noreg eit uavhengig rike
blant Europas frie nasjonar.

Mykje er enno uferdig.
Mykje er enno ugjort.
Verda er komen til oss,
og vi er heime i verda.
Alt som hender av krig og ulykke
kjem oss ved.
Alt som tenner håp og ber bod om framgang,
kjem oss ved.
Saman med alle menneske av god vilje
skal vi forvalte rikdomen på jorda.

Dette er landet vårt. Her er vi heime.
Her mellom fjell og fjord lyser Guds kjærleik.
Her skal vi takke og ære vår Gud,
han som har gitt oss landet i gåve,
vi som er borgarar av ei større verd,
og deler framtid med alle menneske.

Framtidslandet kunne vi skimte,
morgondagens land, der flere og flere
fikk hånd om sin hverdag,
og fant ord for å kreve sin rett.
Stortinget valgte regjering.
En ny rettsorden ble skapt.
Stemmerett ble innført, steg for steg.
I 1905 ble Norge et uavhengig rike
blant Europas frie nasjoner.

Mye er ennå uferdig.
Mye er ennå ugjort.
Verden er kommet til oss,
og vi er hjemme i verden.
Alt som hender av krig og ulykke
vedkommer oss.
Alt som tenner håp og bærer bud om framgang
vedkommer oss.
Sammen med alle mennesker av god vilje
skal vi forvalte jordens rikdom.

Dette er landet vårt. Her er vi hjemme.
Her, mellom fjell og fjord, lyser Guds kjærlighet.
Her skal vi takke og ære vår Gud,
han som har gitt oss landet i gave.
vi som er borgere av en større verden,
og deler framtid med alle mennesker.

Samlingsbønn

Edvard Hoem har også skrevet en særskilt samlingsbønn til dagen. Den er basert på forbildet vi finner blant annet hos biskop Beck i Oslo.

Kyrie og Gloria

Dersom disse leddene var i bruk, var de i 1814 gjendiktet som salmer. Lovsangssalmen *Alene Gud i himmerik* er fremdeles godt kjent av mange og kan her benyttes helt eller delvis. Ønsker man å styrke de historiske referansene, kan innledningen til Litaniet N13 nr. 980 (NoS 951) benyttes som Kyrie slik 1920-liturgien foreskrev det. En bevisst kontrast mellom gammelt og nytt kan også være talende. For eksempel kan lovsangsleddet (Laudamus) utvides både med *Alene Gud* og/eller mer moderne lovsangstoner, kanskje ledsaget av dans.

Dagens bønn (kollektbønn)

Vi foreslår at *Dagens bønn* sløyfes i Samlingsdelen av gudstjenesten. Slik får Hoems nyskrevne tekster en mer selvstendig plass. *Dagens bønn* for Kristi forklarelsesdag kan gjerne bes i forbindelse med prekenen, om dette er ønskelig og naturlig i rammen av gudstjenesten som helhet.

Tekster

Forslaget beholder tekstene for dagen, Kristi forklarelsesdag etter første rekke. Herfra har vi hentet epistelteksten, Joh åp 1,9-18, og evangelieteksten, Matteus 17,1-9. En særskilt prekentekest for dagen er foreslått, nemlig teksten det ble preket over i 1814, Salme 62,8-9. Det foreslås at teksten leses fra prekestolen like i forkant av prekenen. Menigheten kan sitte under lesningen (mens de står under evangelielesningen).

Forbønnen

Edvard Hoem har skrevet en ny forbønn som Kirkerådet ønsker skal lyde i alle landets kirker. Historisk ledet presten forbønnen fra prekestolen. Her anbefales det at presten denne gangen leder forbønnen sammen med representanter fra folk og kirke. I pakt med historiske forbilder, og også etter intensjonen i vår nåværende gudstjenesteordning, betyr dette likevel ikke nødvendigvis å gå for alteret. Bønnen kan ledes fra et annet sted i rommet, fra lesepulten eller fritt, gjerne vendt mot kirkens alter.

Takkoffer

Den lokale menighet bestemmer selv om det skal være takkoffer, hvilket formål og hvordan takkofferet samles inn. I tråd med dagens karakter er det viktig å finne et formål som virker samlende i kirke og folk ut fra dagens overordnende karakter.

Nattverd

Nattverd feires normalt slik lokal grunnordning forutsetter. Bønnevandring med lystenning og andre aktiviteter samtidig med nattverdgangen, vil kunne være aktuelt. Festgudstjenesten skal være åpen for bredden i folkekirken samtidig som høymessen, slik den normalt feires, skal være gjenkjennelig. Det er også anledning til å utforme gudstjenesten etter forbilder av festgudstjenesten 17. mai, uten sakramentsforvaltning med vekt på forbønn og takk.

Forberedelse og gjennomføring

Når det lokalt er bestemt hvem som leder gudstjenesten, vil gudstjenesteleder ha ansvar for å etablere en gruppe av medarbeidere som forbereder gudstjenesten i detalj. Det er naturlig med bred representasjon og involvering også i selve gjennomføringen, ikke minst av barn og unge.

Historiske tekster

Gudstjenestens struktur er i sin kjerne den samme i dag som i 1685/1814. *Klokkerbønnen* har vi ennå med oss, og tilsigelsesordene ved nattverden er også bevart. Samtidig har store deler av perioden mellom 1814 og i dag vært preget av liturgisk fornyelse etter økumeniske forbilder. En slik åpenhet mot andre er i Grunnlovens ånd. Historiske tekster som fremdeles er i bruk, er verdifulle å overlevere og bruke også i denne gudstjenesten. Det gjelder i særlig grad salmeskatten. For øvrig er gudstjenestens tid alltid her og nå, og dagens ordninger og språk er lagt til grunn.

Annet

Det fantes ikke noe *Halleluja* i forbindelse med evangelielsesningen i 1814. Dette gikk ut av bruk ved Kirkeritualet i 1685. Evangeliets særlige plass i gudstjenesten kom til uttrykk ved at teksten både ble messet (fra alteret) og lest (fra prekestolen), der denne gamle skikken ennå var i bruk. Det er ingenting i veien for å messe evangeliet også i denne gudstjenesten.

Tekst og preken

Johannes åpenbaring 1,9-18

9 Jeg, Johannes, som er deres bror og sammen med dere har del i trengslene og riket og utholdenheten i Jesus, jeg var på øya Patmos. Dit var jeg kommet på grunn av Guds ord og vitnesbyrdet om Jesus. **10** På Herrens dag kom Ånden over meg, og jeg hørte en røst bak meg, mektig som en basun. **11** Røsten sa: «Det du får se, skal du skrive i en bok og sende til de sju menighetene: til Efesos, Smyrna, Pergamon, Tyatira, Sardes, Filadelfia og Laodikea.» **12** Jeg snudde meg for å se hvem som talte til meg. Da så jeg sju lysestaker av gull, **13** og midt mellom lysestakene en som var lik en menneskesønn, kledd i en fotsid kjortel og med et belte av gull om brystet. **14** Hodet og håret hans var hvitt som hvit ull eller som snø, øynene var som flammende ild, **15** føttene som bronse glødet i en ovn, og røsten var som brusert av veldige vannmasser. **16** I høyre hånd holdt han sju stjerner, og fra munnen gikk det ut et skarpt, tveegget sverd. Ansiktet var som solen når den skinner i all sin kraft. **17** Da jeg så ham, falt jeg som død ned for føttene hans. Men han la sin høyre hånd på meg og sa: «Frykt ikke! Jeg er den første og den siste **18** og den levende. Jeg var død, men se, jeg lever i all evighet, og jeg har nøklene til døden og dødsriket.

Matteus 17,1-9

1 Seks dager senere tok Jesus med seg Peter, Jakob og hans bror Johannes og førte dem opp på et høyt fjell, hvor de var alene. **2** Da ble han forvandlet for øynene på dem. Ansiktet hans skinte som solen, og klærne ble hvite som lyset. **3** Og se, Moses og Elia viste seg for dem og snakket med ham. **4** Da tok Peter til orde og sa til Jesus: «Herre, det er godt at vi er her. Om du vil, skal jeg bygge tre hytter, en til deg, en til Moses og en til Elia.» **5** Mens han ennå talte, kom en lysende sky og skygget over dem, og en røst lød fra skyen: «Dette er min Sønn, den elskede, i ham har jeg min glede. Hør ham!» **6** Da disiplene hørte det, kastet de seg ned med ansiktet mot jorden, grepet av stor frykt. **7** Men Jesus gikk bort og rørte ved dem og sa: «Reis dere, og vær ikke redde!» **8** Og da de løftet blikket, så de ingen andre enn ham, bare Jesus. **9** På veien ned fra fjellet ga Jesus dem dette påbudet: «Fortell ikke noen om dette synet før Menneskesønnen har stått opp fra de døde.»

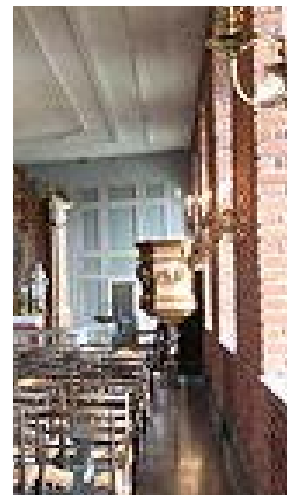
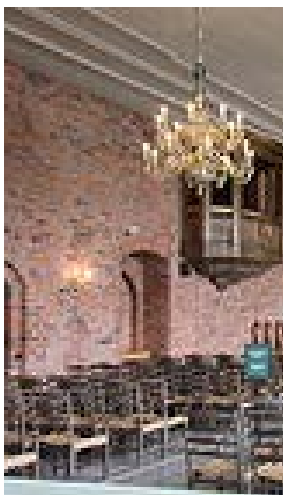
Salme 62,8-9 (særskilt prekentekest)

8 Hos Gud er min frelse og min ære. Min mektige klippe, min tilflukt er hos Gud. **9** Stol alltid på ham, dere folk, øs ut deres hjerte for ham! Gud er vår tilflukt.

Innspill til prekenen

- Det løper lange historiske linjer gjennom festgudstjenesten som skal feires 23. februar 2014. Som ved de årlige grunnlovsmarkeringene 17. mai, utfordres vi på ny denne søndagen til å reformulere arven etter hva generasjonene før oss har gitt oss. Feiringen av Grunnloven er en påminnelse om hva som har brakt oss der vi er i dag, men det gir oss ikke minst en anledning til å speile det Norge og den verden vi nå er en del av. Få arenaer er like godt egnet til å gjøre det fortidige nærværende som gudstjenesten.

- Dagen og anledningen vitner om både kontinuitet og brudd. Kontinuiteten kommer i særlig grad til uttrykk ved den særskilte preteksten. Teksten fra Salme 62 er den samme som var forordnet i så vel 1814 som ved hundreårsmarkeringen i 1914. Forskjellen eller *bruddet* følger av at tiden vi lever i på mange måter er annerledes enn den gang.

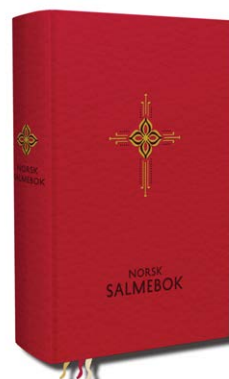
- Det er et fortettet tidsbilde som kommer til uttrykk i slottsprest Claus Pavels tale i Akershus slottskirke (finnes på www.kirken.no/1814). Indignasjonen og desperasjonen som framkommer i første del av talen Pavels holdt, bringer oss tett på uroen folk og kirke kjente på vinteren 1814. Denne to hundre år gamle talen framstår også som gyldig for hvordan undertrykte mennesker har det i dag. Erfaringen av å være maktesløs, og en kasteball i stormaktenes spill, er dessverre hverdag for millioner av mennesker fremdeles. Bevisstheten om selv å ha vært i en slik situasjon er den beste motivasjon og begrunnelse for at vi som individer, samfunn og kirke stiller opp der nøden nå er størst.
- Noe av dette gjenfinner vi også i Bibelen. Flukten fra Egypt, eksilet i Babylon, og senere okkupasjon, forvisning og forfølgelser, inngår i gudsfolkets grunnleggende erfaringer. Det har også bidratt til å forme vår identitet som kirke. Kirken har derfor til alle tider vært kalt til å stå på de undertryktes og fattiges side. Dette springer ut av den bibelske fortolkning av hvem Gud og vi, som kirke, er.
- Motivene for Kristi forklarelsesdag kan godt forstås langs disse linjene. Visjonene disiplene hadde på fjellet i Galilea, og det profetiske synet Johannes hadde på Patmos, avslørte Jesu sanne vesen, og bringer med seg et håp med gyldighet til alle tider. Det som framstår som fattig og unnselig, viser seg her som bærer av hele Guds framtid. Hendelsen på fjellet pekte framover bortover kors og død, og er blitt stående som en forjettelse som har gitt mot til både individer og folk siden. «*Saa er da vort Haab til Herren*», forkynnte slottsprest Pavels i sin preken 25. februar 1814. Det er et budskap vi, som kirke, skal gi stemme og skikkelse til også i dag.
- Nøden er fortsatt stor, utenfor landets grenser og blant individer og grupper midt i blant oss. Men velstanden og velferden landet som helhet i dag nyter, omfatter ikke alle. Materiell trygghet rommer heller ikke alt hva et menneske behøver. Feiringen av

grunnlovsjubileet i 2014 bør inneholde en ny besinnelse på hva arven, vi som folk og kirke bærer med oss, betyr. Verdiene mange samlet seg om etter 22. juli 2011 har gitt oss en pekepinn. I 2014 utfordres vi, som folk og kirke, på å finne sammen om det viktigste i vår kultur- og trosarv i rammen av en feiring. Ut av takken og takknemligheten skal det vokse handling.

- På Kristi forklarelsesdag trekkes sløret til side. Vi gjenkjenner Gud og det sant menneskelige i ett og samme bilde. Det gir et nytt syn på oss selv og på vår historie, og det er et vitnesbyrd om tro og håp. «Gud er vår tilflukt», heter det i Salme 62. Det ble forkynt fra prekestoler over det ganske land i 1814. Det er et budskap for land og folk også i dag.

Salmer

Salmene vil spille en særlig rolle i forberedelsen av denne festgudstjenesten. Ved siden av selve kirkehuset, er særlig salmeskatten en viktig kilde til troens plass i folk og kirke gjennom skiftende tider. Salmene gir tolkning av tekstene og fungerer samlende. Hvilke salmer som velges og hvor disse plasseres i gudstjenesteforløpet, vil påvirke gudstjenestens karakter. De vil på en særlig måte være et uttrykk for hva som har vært tenkt om dagen og gudstjenesten for øvrig.

Ved siden av de normale vilkårene for å finne egnede salmer til en gitt kirkeårssøndag, bør salmene denne søndagen gi uttrykk for anledningen som utgjør rammene for denne festgudstjenesten. Dette er bakgrunnen for at en salme av Johan Nordahl Brun tatt med i oversikten nedenfor. Han spilte en samfunnspolitisk rolle fram mot 1814 og Grunnloven. Salmer som man vet var i bruk på denne tiden, vil også være relevante. Likeså noen av 1800-tallets diktere og komponister som man kan tenke seg står i gjeld til visjonene om land, folk og kirke som sprang ut av 1814 og som Grunnloven uttrykker. Til sist bør salmene peke utover både det strengt nasjonale og det historiske, og vise at kirken også er noe annet enn den kulturelle konteksten den lever innenfor. Salmene gir uttrykk for levende tro. Det er både medkultur og motkultur. Det er sammenheng, og det er kontrast.

Salmene velges alltid lokalt. Kirkerådet ønsker likevel at to av salmene i denne gudstjenesten skal være felles over hele landet for å bidra til å binde kirke og folk fra nord til sør sammen. Salmene vi ønsker skal være felles over hele landet er:

- N13 nr. 1 *Herre Gud, ditt dyre navn og ære* (NoS 268)
- N13 nr. 757 *Gud, signe vårt dyre fedreland* (NoS 739)

Om to salmer skal velges som et uttrykk for det som samler kirke og folk over hele landet, er disse salmene vanskelige å komme utenom. Petter Dass-salmen *Herre Gud, ditt dyre navn og ære* innleder vår nye salmebok, Norsk Salmebok 2013, som en overskrift og en fanfare. Slik vil salmen også kunne fungere i denne festgudstjenesten. Få salmer har gjennom de siste generasjoner maktet å bli folkekirkelig felleseie som denne. Folketonen fra Romedal har i høy grad bidratt til dette. Det knappe tekstutdraget egner seg som åpning. Teksten rommer motiver fra Kristi forklarelsesdag, men er ellers forunderlig mangetydig. Salmen kom først med i Landstads reviderte salmebok.

På samme måte er det vanskelig å tenke seg festgudstjenesten denne dagen uten fedrelands-salmen av Elias Blix. Her henviser strofe 5 («[...] og landet med lov med bygde») trolig direkte til grunnlovsarbeidet. Strofe 7 («No er det i Noreg atter dag med vårsol og song i skogen») skal trolig ikke knyttes så direkte til årstiden som vi gjerne normalt gjør. Blix selv plasserte salmen på 23. søndag etter trefoldighet da den ble publisert i 4. utgave av *Nokre salmar* i 1891. Vi har ikke tatt stilling til hvor i gudstjenesten vi mener de to salmene skal plasseres.

Nedenfor følger et forslag til andre egnede salmer. De er forsøksvis plassert etter hvor i gudstjenesten hver av dem kanskje særlig passer. Lokalt kan dette vurderes annerledes. Salmenumrene i parentes er fra NoS.

Samlingen

- **N13 nr. 89:** *Hør nå godt nytt* (NoS 92). Tekst av Petter Dass presentert for vår generasjon i oversettelse av Andreas Aarflot med melodi av Harald Gullichsen. Her møtes gammelt og nytt i en av åpenbaringstidens salmer. Vers 1-3 egner seg best. Stikkord: «Herren er kommet blant folket å bo».
- **N13 nr. 515:** *Ånd over ånder* (NoS 217). Johan Nordahl Brun spilte en særlig rolle i tiden fram mot 1814. Denne salmen fra 1786 gir oss et blick inn i samtidens salmespråk. Melodien er fra 1738. Stikkord: «Bygge Guds kirke, opplyse hans folk».
- **N13 nr. 308:** *Nå la oss takke Gud* (NoS 299). Martin Rinckarts tekst fra 1636 er ennå levende og godt egnet til å innlede en gudstjeneste. Melodien er også barokk (Johann Crüger, 1647).
- **N13 nr. 759:** *Fagert er landet* (NoS 740). Anders Hovden har gitt oss en av de kjæreste fedrelandssalmene. Naturen og årstidene er her en vesentlig del av billedbruken.

Ordet

- **N13 nr. 512:** *Kom, Hellig Ånd med skapermakt* (NoS 208). Denne pinsesalmen med bakgrunn i *Veni creator spiritus* fra 800-tallet er gjendiktet av Luther og gitt oss av Landstad. Salmen egner seg godt til å innramme evangelielesningen, vers 1-2 før lesningen og vers 3-4 etter. Stikkord: «Du lysets bærer, Ordets tolk, for alle tungemål og folk».
- **N13 nr. 513:** *Nå ber vi Gud, Den Hellig Ånd* (NoS 210). Luthers mest vanlige sekvens salme før evangelielesningen var Kingos «Nu bede vi den Helligånd». Den er bevart hos oss i Norsk salmebok. Vers 2 før evangelielesningen og vers 3 etter evangelielesningen markerer en fin innramning av evangeliet etter gjeldende liturgiske ordning, samtidig som det fungerer bekræftende overfor det historiske forelegget.
- **N13 nr. 515:** *Ånd over ånder* (NoS 217). Johan Nordahl Bruns pinsesalme vil kunne innramme evangelielesningen, for eksempel vers 1 før lesningen og vers 3 etter lesningen.
- **N13 nr. 919:** *Stå opp, bli lys* (NoS 917). Denne bibelske salmen har åpenbaringstidens tematikk og kan fungere mellom lesningene.
- **N13 nr. 952:** *Ditt rike står gjennom alle tider* (NoS 922). Denne bibelske salmen peker mot motivene folk og slekt.

Måltidet

- **N13 nr. 271:** *Solrenning sæle* (NoS 249). Folketone og poetisk kraft fra Matias Skard møtes i denne salmen som særlig egner seg under nattverden («[...] stå kringom Lammet med palmar i hender»). Salmen møter forklarelsesmotivet i tredje strofe «Herlegdomsherren er sola som gyller».
- **N13 nr. 530:** *Kirken den er et gammelt hus* (NoS 689). Denne kjernesalmen av Grundtvig og Lindeman presenterer kirken i spennet mellom gammelt og nytt. Vekten på nådemidlene peker mot en bruk under nattverden.

Sendelsen

- **N13 nr. 687:** *Nå lousyng Herrens navn* (NoS 512). Disse to versene av Landstad er presentert under kapittelet misjon. Her løftes blikket fra det nære mot det globale og eskatologiske. Melodien er den samme som NoS 299. Stikkord: «For riket det er hans i tid og evighet».
- **N13 nr. 756:** *Gud signe Noregs land* (NoS 738). Garborgs salme binder historien og generasjonene sammen. Stikkord: «[...] det byggjast skal i fred åt våre born».
- **N13 nr. 757:** *Gud signe vårt dyre fedreland* (NoS 739). Fedrelandssalmen står på mange måter i en særstilling knyttet til markeringene dette året. Om ikke salmen er benyttet andre steder i gudstjenesten, vil den finne sin beste plassering som sendelses-salme. Vers 1, 2 og 6 er de vanligste når ikke hele salmen benyttes (jevnfør årstiden).

Bønner

Her presenterer gudstjenestens bønner (unntatt nattverdbønnen som hentes fra *Ordning for hovedgudstjeneste* i Den norske kirke). Denne nattverdbønnen, som gir anledning til å inkludere den tradisjonelle kirkeårsavhengige prefasjonen, vil trolig være å foretrekke i en gudstjeneste med så tydelige historiske referanser som denne. Der det finnes historiske forelegg, er dette gjengitt til orientering i egne rammer.

Samlingsbønner

Ny samlingsbønn av Edvard Hoem

Dagens bønn (hvis brukt ved prekenen)

ENTEN:

FOR KRISTI FORKLARELSESDAG

(FRA GUDSTJENESTEBOKEN 1992)

L Barmhjertige, evige Gud, vi takker deg fordi du har åpenbart din Sønns herlighet og latt ditt evangeliums lys skinne for oss.
Vi ber deg at du ved dette lys må se hans herlighet, så vi i dag kan kjenne ham i tro og en gang se ham ansikt til ansikt, han som med deg og Den

Hellige Ånd lever og råder,
én sann Gud fra evighet til evighet.

M Amen.

ELLER:

FOR KRISTI FORKLARELSES DAG

(FRA FORSLAG TIL NYE DAGENS BØNN TIL KR SEPT 2013)

BOKMÅL:

L Hellige Gud,
du som åpenbarte din herlighet
i Jesus Kristus, vi ber deg:
Hjelp oss å søke dypere
i troens mysterier,
så vi kan se deg i Jesu Kristi ansikt,
han som med deg og Den hellige ånd
lever og råder,
én sann Gud, fra evighet til evighet.

M Amen.

NYNORSK:

L Heilage Gud,
du som openberra din herlegdom
i Jesus Kristus, vi bed deg:
Hjelp oss å søkja dei djupe
mysteria i vår tru,
så vi kan sjå deg i Jesu Kristi andlet,
han som med deg og Den heilage ande
lever og råder,
éin sann Gud frå æve til æve.

K Amen.

Forbønn

Ny forbønn av Edvard Hoem.

Under måltidet

ETTER MÅLTIDET:

L Den korsfestede og oppstandne
Jesus Kristus har nå gitt oss sitt
hellige legeme og blod som han
gav til soning for alle våre synder.

(A) Han styrke oss og holde oss oppe
i en sann tro til det evige liv.

KILDE: KIRKERITUALET 1685

*Den korsfæste og opstandne Christus Jesus,
som nu har spiset og skenket eder med sit hel-
lige Legeme og Blod, hvormed hand har
fyldistgiort for alle eders Synder, hand styrke og
opholde eder deri ved i en sand Tro til det evige
Liv!*

L Vi takker deg, himmelske Far, for
dine velsignede gaver.
Vi ber deg at du ved disse gavene vil
bevare oss i troen på deg, forene oss
i din kjærlighet og stadfeste i oss
håpet om det evige liv,
for Jesu Kristi skyld.

M Amen.

KILDE: KIRKERITUALET 1685

*Vi takker dig Herre almægtigste ævige Gud, at
du med disse salige Gaver haver os
vedergvæget, nu bede vi din Barmhiertighed, at
du lader os disse samme Gave ret bekomme til
vor Trois Styrkelse paa dig, og til en brændendis
Kierlighed imellem os selv indbyrdis for din Søns
Jesu Christi vor Herris Skyld!*

Musikk

Til *Preludium*, *Postludium* eller under *Takkoffer* foreslås det å hente noe opp fra vår rike nasjonale kirkemusikalske arv. Som eksempler på dette, kan nevnes: Hovlands toccata over *Nå la oss takke Gud* eller Sandvolds toccata over *Navnet Jesus blekner aldri*, men også Hovlands *Dette er dagen*.

SÆRSKILTE FORHOLD

Barn og unge

Kirkerådet har som målsetning at barn og unge på en særlig måte skal komme til orde, både i arbeidet fram mot selve den gudstjenestelige feiringen, og i festgudstjenesten som sådan. Det påhviler også et særlig ansvar å tenke bredt omkring hvilke gruppe som da skal være representert. I rammen av festgudstjenestens overordnende karakter, som bønnedag for land og folk, vil det være naturlig både å henspille på menighetens egen virksomhet, så vel som grupper av stedets barn og unge.

Videre vil det lokalt være godt mulig å tenke seg ulike typer undervisningsarbeid som speiler den viktige plassen kirken hadde i forbindelse med valgene som ledet fram mot ny grunnlov i 1814. En slik undervisning kan både skje i samarbeid med barnehage og skole, og ha karakter av så vel ekskursjoner til kirken som undervisningsopplegg innenfor barnehagens og skolens rammer. Ikke minst bør menighetens egen trosopplæring og konfirmantarbeid tematisere kirkens rolle i 1814.

I selve gudstjenesten må involveringen skje innenfor de rammene gudstjenesteordningen gir plass for. Her er mulighetene mange. Sang, musikk, dans, drama gir anledning for barn og unge å ta i bruk ferdigheter som vil berike gudstjenesten, forsterke dens preg av å være lokal og kanskje også på en særlig måte speile vår tids uttrykksformer. Lovsangsstedet (*Gloria*), samt under *Takkofferet*, er steder i gudstjenesten som på en særlig måte gir rom for skapende utfoldelse.

Representasjon av barn og unge bør gjennomtenkes i ledelsen av gudstjenesten; ved prosepsjoner, tekstlesninger, ved forbønn og i forbindelse med måltidet. Mange steder har et rikt og mangfoldig sang- og musikkliv, både innenfor menigheten og på stedet ellers. Både i forsanger-tjeneste og ved egne innslag, bør det her være anledning til at barn og unge medvirker. Ikke minst bør menighetens konfirmanter være involvert.

Kunst og kultur

Det går fram av det som er skrevet om barn og unge, at festgudstjenesten gir rikelige anledninger til å ta i bruk et bredt spekter av kunstneriske og kulturelle uttrykk og innslag. Bededagen i 1814 speiler på en særlig måte hvor tett forholdet mellom kultur og kultus har vært i landet vårt. Selv om mye er annerledes i dag, står det fast at gudstjenesten i seg selv er et kulturelt og sanselig uttrykk, og at denne dagen gir anledning på en særlig måte å synliggjøre hvordan Guds skapergaver til stadighet bringes inn i gudstjenesterommet som et uttrykk for takk og bønn, lengsel og bekjennelse. Menighetens kirkemusikalske arbeid står sentralt i dette. Her vil det gi en god mening å trekke veksler på en rekke aktører og uttrykksformer også utover dette. Noe kan skje innenfor gudstjenestens rammer, og annet kan skje i tilknytning til den. De stedene som hadde egne representanter på Eidsvoll, blir naturlig nok særlig utfordret til å tenke bredt omkring markeringene i 2014. Sangere, musikere, dansere, billedkunstnere og andre kan bidra til å forsterke formidlingen, og på en samlet måte vise den betydning kirken og kirkens budskap fremdeles er relevant og viktig 200 år etter at Grunnloven ble undertegnet.

At Kirkerådet har engasjert Edvard Hoem til å skrive prolog og bønner til denne gudstjenesten må sees i lys av denne overordnede målsettingen. Hoem er en dikter som på en særskilt måte har hentet opp arven fra generasjonene som bygde nasjonen. Hans arbeid med biografien om Bjørnstjerne Bjørnson er et uttrykk for dette. Hoem har også vært en engasjert debattant knyttet

til stat og kirke, og det flerkulturelle Norge. Dette synliggjør én måte å la kunstnere finne sin plass innenfor rammen av festgudstjenesten 23. februar 2014.

Andre trossamfunn og religioner

Mye har endret seg siden 1814. Ikke minst er Norge et annet samfunn religiøst sett. Ikke før dissenterloven ble vedtatt i 1845, begynte for alvor den utvikling som ledet fram til dagens flerreligiøse samfunn.

Den norske kirkes posisjon i folket er fremdeles betydelig, både i kraft av medlemsmassen og den betydning kirkesamfunnet har hatt historisk. Grunnlovsendringene i 2012 speiler likevel at vi er et ganske annet samfunn i dag enn for 200 år siden. I rammen av denne festgudstjenesten er det viktig å gjennomtenke både forholdet til andre kristne trossamfunn og til andre religioner. Det er ikke lagt føringer for dette på sentralt hold. Lokalt vil det likevel være viktig også å ha en bevissthet omring om dette, enten tilknytningen skjer innenfor selve gudstjenesten eller på andre arenaer. Der hvor det fra før av er utviklet samarbeid med andre kirker eller trossamfunn, kan 1814-markeringen tematiseres også der. Festgudstjenesten 23. februar kan gi anledning til å belyse kirkens og religionenes plass i dagens Norge.

GRUNNLOVSJUBILEET
1814/2014

MAL FOR GUDS- TJENESTE- AGENDE

GRUNNLOVSJUBILEET 1814-2014

FESTGUDSTJENESTE

BØNNEDAG FOR LAND OG FOLK

Kristi forklarelsesdag 23. februar 2014

I SAMLING

FORBEREDELSE

Klokkeringing

Prolog av Edvard Hoem

Stillhet med bøtteslag.

PRELUDIUM

INNGANGSSALME: **ooo** Tittel

Alle står. Prosesjon.

INNGANGSORD

L ENTEN: Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus.

ELLER: Det inngangsord som menigheten normalt bruker.

M **Amen.**

Menigheten setter seg.

L La oss be!

SAMLINGSBØNN

- ENTEN: Nyskrevet samlingsbønn (Edvard Hoem)

BØNNEROP · KYRIE

- ENTEN: *Kyrie* etter *Lokal grunnordning*
- ELLER: NoS 951,1 (jevnfør 1920-liturgien)

LOVSANG · GLORIA

L Ære være Gud i det høyeste!

M og fred på jorden blant mennesker som Gud har glede i.
Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg.

VIDERE:

- ENTEN: Laudamus i full versjon, jevnfør *Ordning for hovedgudstjenesten* med melodi etter *Lokal grunnordning*
- ELLER: N13 276 (NoS 263)
- ELLER: Annet lokalt bestemt lovsangsledd (for eksempel med sang og bevegelser med ungdom)

II ORDET

FØRSTE LESNING: Joh åp 1,9-18

HALLELUJA eller HALLELUJASALME eller SALME

EVANGELIE-LESNING: Matt 17,1-9
Alle står.

HALLELUJA eller HALLELUJASALME eller SALME

PREKEN: Salme 62,8-9

TROSBEKJENNELSE: *Credo*

- ENTEN: Den nikenske trosbekjennelse (kan synges: N13 nr. 979/NoS 945)
- ELLER: Den apostoliske trosbekjennelse (kan synges: N13 nr. 978/NoS 944)

SALME

- Kan falle bort dersom trosbekjennelsen synges

III FORBØNN

SYNDSBEKJENNELSE (Allment skriftemål innledet forbønnen i *Kirkeordningen 1685*)

- ENTEN: Syndsbekjennelse etter *Ordning for hovedgudstjeneste 2011*
- ELLER: Lokalt formulert syndsbekjennelse

FORBØNN

- ENTEN: Nyskrevet forbønn (Edvard Hoem), evt. med lokal tilrettelegging
- ELLER: Fredslitani (N13 nr. 982 eller N13 nr. 983/NoS 952 eller NoS 953)
- ELLER: Lokalt formulert forbønn

IV NATTVERD

FORBEREDELSE AV MÅLTIDET / TAKKOFFER

Musikk eller salmesang

Salme: **ooo** Tittel

TAKKSIGELSE OG BØNN

L Herren være med dere!

Alle reiser seg.

M Og med deg være Herren.

L Løft deres hjerter.

M Vi løfter våre hjerter til Herren.

L La oss takke Herren vår Gud.

M Det er verdig og rett.

Ved nattverdbønn A, D eller E, kan kirkeårets prefasjon for åpenbaringstiden benyttes.

A Hellig, hellig, hellig er Herren Sebaot. All jorden er full av din herlighet.
Hosianna i det høyeste. Velsignet være han som kommer i Herrens navn.
Hosianna i det høyeste.

Nattverdbønn med innstiftelsesordene

A FADER VÅR eller VÅR FAR
En av de godkjente ordlydene kan benyttes – også «Hellighet vorde ditt navn»,

Vår Far i himmelen.

La navnet ditt helliges.

La riket ditt komme.

La viljen din skje på jorden slik som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød,

og tilgi oss vår skyld,

slik også vi tilgir våre skyldnere.

Og la oss ikke komme i fristelse,

men frels oss fra det onde.

For riket er ditt, og makten og æren i evighet. Amen.

FREDSHILSEN

L Guds fred være med dere!

M Guds fred være med deg!

Her kan det legges til:

L La oss hilse hverandre med et tegn på fred!

Håndtrykk utveksles og man kan si: Guds fred.

DU GUDS LAM

- ENTEN: N13 nr. 165/NoS 148 eller NoS 149 *O, Guds lam uskyldig*
- ELLER: *Du Guds lam etter Lokal grunnordning*

NATTVERDMÅLTIDET

Ved brødsbrytelse, kan liturgen innlede med ordene:

L Brødet som vi bryter, gir oss del i Kristi kropp.
Vinen som vi drikker, gir oss del i Kristi blod.

Her, eller etter Du Guds lam.

L Kom, for alt er ferdig.

Menigheten går fram.

NATTVERDSALMER: **ooo** Tittel

Bønnebord / lystenning / takkested: anledning til å be, tenne lys og skrive bønnelapper og lignende under nattverdmåltidet.

Etter måltidet:

L Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus har nå gitt oss sitt hellige legeme og blod som han gav til soning for alle våre synder.

(A) *Han styrke oss og holde oss opp i en sann tro til det evige liv.*

Liturgen kan tilføye:

L Fred være med dere.

MÅLTIDETS AVSLUTNING

ENTEN (jevnfør Kirkeordningen 1685):

L Vi takker deg, himmelske Far, for dine velsignede gaver. Vi ber deg at du ved disse gavene vil bevare oss i troen på deg, forene oss i din kjærlighet og stadfeste i oss håpet om det evige liv, for Jesu Kristi skyld.

ELLER:

Annen takkebønn fra *Ordningen for hovedgudstjenesten*.

Bordet dekkes av.

V *SENDELSE*

UTGANGSSALME: **ooo** Tittel
Salmen synges stående.

BØNN

Egen skreven Utgangsbønn med utgangspunkt i *Kirkeritualet 1685*:
«Herre, jeg takker deg av hele mitt hjerte ...»)

VELSIGNELSEN

L La oss prise Herren.
 Alle reiser seg!

M **Gud være lovet.**
 Halleluja. Halleluja. Halleluja.

L Herren velsigne deg ... og gi deg fred.

M **Amen. Amen. Amen.**

3 x 3 bøtteslag

L *Utsendelsesord: etter Lokal grunnordning*

POSTLUDIUM / UTGANG

LITTERATURFORSLAG, KILDER OG LENKER

Bøker

- Dypvik, Ståle 2005: Året 1814
- Mykland, Knut 1978: Kampen om Norge 1784-1814 bind 9
- Seip, Jens Arup 1974: Utsikter over Norges historie bind 1
- Steen, Sverre 1951: 1814

Riksforsamlingen

- Riksforsamlingens forhandlinger 1 – Protokoller med bilag og tillæg (transkribert – www.nb.no)
- Riksforsamlingens forhandlinger 2 – Adresser og fuldmagter (transkribert – www.nb.no)
- Eidsvollsfullmakter fra byene i Sør-Norge (original – www.arkivverket.no)
- Eidsvollsfullmakter fra landdistriktene i Sør-Norge (original – www.arkivverket.no)
- Eidsvollsfullmakter fra landdistriktene og byer i Nord-Norge (original – www.arkivverket.no)

Nyttige lenker

- www.kirken.no/1814
- www.grunnloven200.no
- www.eidsvoll1814.no
- www.nb.no (Søk på «bededag 1814»)
- www.arkivverket.no (Gå inn på Tema i første menylinje og så 1814 i menylinje under)
- www.minstemme.no

Den norske kirkes
programerklåring
for grunnlovsjubileet:

*Fri til å tale,
tro og tjene*